

Ефективність здійснення процесу відтворення лінійної частини залежить від багатьох чинників, а насамперед від об'єктивного визначення вибору пріоритетних форм, які сприятимуть відтворенню основних виробничих засобів.

Для розробки ефективного механізму процесу відновлення основних засобів, зокрема лінійної частини магістральних газопроводів, необхідне проведення вдалої державної політики, наявність висококваліфікованих кадрів, наявність фінансових та інвестиційних ресурсів для закупівлі новітньої техніки та технології. Кожна з названих складових займає важливе значення, проте на першому місці знаходиться проблема фінансування відновних процесів.

Література

1. Захарін С. Інвестиційне забезпечення відтворення основних фондів [Текст] / С. Захарін // Економіка України. – 2007. – №5.
2. Федулова Л., Пашута М. Розвиток національної інноваційної системи України [Текст] / Л. Федулова, М. Пашута // Економіка України. – 2005. – №4.
3. Марченко С.О., Шемет Л.Г. Роль інвестицій у відтворенні основних фондів (на прикладі миколаївської області) [Текст] / С.О. Марченко, Л.Г. Шемет // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №2 (80).
4. Бондаренко Т.М. Аналіз ефективності інвестиційних вкладень у промисловість України [Текст] / Т.М. Бондаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №9 (87).
5. Сударкін С.П., Кітченко О.М., Усов М.А. Питання оцінки ефективності інновацій в галузі екергозбереження. – Режим доступу до дж. Інформ.: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-2/Kitchenko_208.htm
6. Золотарев А.Н. Особенности инвестиционных процессов в машиностроительной промышленности [Текст] / Золотарев А.Н. // Економіка промисловості. – 2002. – №2. – С. 44–48.
7. Кіба Л.М. Управління виробничими запасами підприємств сфери видобування та транспортування природного газу: дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / Івано-Франківський національний техн. ун-т нафти і газу. – Івано-Франківськ., 2008. – 232 с.
8. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. – Вид. 2-е, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 528 с., іл.
9. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / Ред. кол. С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
10. Економічний словник-довідник: За ред. Док. екон. наук, проф. С.В. Мочерного / Худож. оформ. В.М. Штогірина. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.
11. Бондаренко О.А. Організаційно-економічний механізм відтворення основних засобів в АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / О.А. Бондаренко. – Дніпропетровськ, 2002. – 20 с.
12. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
13. Будаев В.Ю., Иванов Е.А. Воспроизводство основных фондов промышленности СССР. – М.: Высш.школа, 1962. – 122 с.
14. Економіка підприємства: Навч. посіб / За ред. Н.М. Бондар – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 400 с.: іл.
15. Танасюк І.М. Планування відтворення основних промислово-виробничих фондів на машинобудівних підприємствах: Дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Одеський держ. економічний ун-т. – О., 1998. – 205 с.
16. Радченко М.Ю. Регіональний механізм відновлення основних фондів міського електротранспорту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / М.Ю. Радченко. – Харків, 2006. – 20 с.
17. Свиридова Н.Д. Организационные формы и функции управления процессами обновления основных средств на предприятии в современных условиях управления // Организатор производства. – 2001. – №2. – С. 54–58.
18. Словник законодавчих термінів. – Режим доступу до дж. Інформ.: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.16403.0>
19. Грачова Р. Реконструкція, модернізація та ремонт основних засобів [Текст] / Р. Грачова // Дебет–Кредит. – 2004. – №17–18.
20. Швець Н.В. Організаційно-економічний механізм управління відтворенням основних засобів підприємства (на прикладі підприємств хімічної промисловості): Дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля. – Северодонецьк, 2005. – 180 с.

О.М. СМІРНОВА,
к.е.н., доцент, Національний університет державної податкової служби України

До питання оскарження результатів податкового контролю: звичайні ціни

У статті проаналізовано проблематику застосування звичайних цін при здійсненні податкового контролю працівниками Державної податкової служби України, окреслено причини оскарження донарахованих податкових зобов'язань платниками податків у судовому порядку та запропоновано перспективи вирішення про-

BLEMНИХ АСПЕКТІВ, у тому числі з використанням зарубіжного досвіду.

В статье проанализирована проблематика применения обычных цен в рамках осуществления налогового контроля работниками Государственной налоговой службы Украины, очерчены причины обжалования до-

начисленных налоговых обязательств плательщиками налогов в судебном порядке и предложены перспективы решения проблемных аспектов, в том числе с использованием зарубежного опыта.

In the article the problems aspects of the application of the ordinary prices in the process of the tax control are analyzed, the reasons of the appeal of the tax obligations connecting with the ordinary prices by taxpayers in a judicial order are outlined and prospects of decision of problem aspects, including using of foreign experience are offered.

Постановка проблеми. Якщо за часів Радянського Союзу словосполучення «звичайні ціни» викликало абстрактне уявлення сірників за 1 копійку, фруктового морозива за 8 та автомата з газованою водою за 3 копійки, то за умов діючого податкового законодавства – це не просто узагальнюючий статистичний показник, а алгоритм розрахунку об'єкта оподаткування при певних операціях.

Питання визначення рівня звичайних цін та відповідно формування внаслідок їх застосування податкових зобов'язань платників податків з точки зору податківців та суб'єктів підприємницької діяльності належать до числа дискусійних, що останніми роками спровокувало появу судової практики щодо розгляду справ з даної тематики.

До недавнього часу звичайні ціни через певну неврегульованість порядку їх застосування активно не використовувалися контролюючими органами на практиці, а норми п. 1.20 ст. 1 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (далі – Закон), що містять визначення терміну «звичайна ціна» та правила її застосування, суттєво не змінювалися [5, 10].

Однак відновлення практики донарахування податкових зобов'язань внаслідок застосування звичайних цін працівниками податкової служби, розбіжності у розумінні законодавчих підвалин для такого донарахування між ДПА України та платниками податків, деяка неузгодженість положень нормативно-правової бази, що регламентує процедуру визначення звичайної ціни, призвели до активного судового оскарження результатів контрольно-перевірочної роботи та появи негативної судової практики для органів податкової служби з розгляду справ даної категорії.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання визначення рівня звичайних цін під час розрахунку об'єкта оподаткування належать до числа досить актуальних, оскільки нюансам їх застосування присвячено як чимало статей у відповідних професійних журналах, так і чимало ухвал Вищого адміністративного суду України [1–3, 8, 9, 11]. Однак належне висвітлення та узагальнення масиву даних щодо підстав для судового оскарження платниками податків результатів податкового контролю та причин розгляду у судовому порядку справ даної категорії не на користь органів податкової служби України у науковій літературі відсутнє.

Метою статті є комплексний аналіз проблематики застосування звичайних цін під час здійснення контроль-

но-перевірочної роботи працівниками Державної податкової служби України та виділення спірних моментів, що пояснюють негативну судову практику для податківців з розгляду справ даної категорії.

Виклад основного матеріалу. Для аналізу причин визнання недійсними у судовому порядку донарахувань податкових зобов'язань платникам податків Державною податковою службою України із застосуванням звичайних цін доцільно проаналізувати існуючу нормативну правову базу, яку покладено в основу результатів судових спорів.

Першою спробою врегулювання процедури застосування звичайних цін шляхом прийняття спеціалізованого нормативно-правового документу став законопроект №2234 «Про застосування звичайних цін при здійсненні податкового контролю», що був зареєстрований у Верховній Раді України 18.03.2008 р. Цей документ встановлював процедуру визначення звичайної ціни та її застосування у податковому законодавстві, однак спровокував активну дискусію щодо спірних моментів поміж державних службовців, практикуючих спеціалістів та фахівців у сфері оподаткування. У підсумку законопроект №2234 16.12.2008 р. Верховною Радою України було відхилено [6, 9].

Подальше вдосконалення алгоритму визначення звичайних цін не призвело до суттєвого зменшення кількості судових спорів між платниками податків та працівниками державної податкової служби України. Так, 30.09.2009 р. ДПА України на адресу регіональних ДПА було направлено Лист №21255/7/15-0217 «Про застосування звичайної ціни», в якому «з метою належної організації адміністрування податків, дотримання правил оподаткування та податкової дисципліни платників податків наведено орієнтовний порядок застосування «звичайної ціни». У даному листі автори, окрім посилання на пп. 1.20.10 Закону, використовують пп. 4.3.5 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» (далі – Закон №2181), що викликає законодавчу колізію [10].

Так, пп. 1.20.10 Закону встановлює, що донарахування податкових зобов'язань платника податку податковим органом внаслідок визначення звичайних цін здійснюється за процедурою, встановленою законом для нарахування податкових зобов'язань за непрямыми методами. А в пп. 4.3.5 Закону №2181 зазначається, що рішення про застосування непрямих методів приймається податковим органом за місцезнаходженням платника податків за наявності підстав, визначених у пп. 4.3.1 п. 4.3 Закону №2181. У даному пп. 4.3.1 серед таких причин застосування непрямих методів, як: невстановлення фактичного місцезнаходження підприємства... фізичної особи або ухиленням платника податків чи його посадових осіб від надання відомостей, передбачених законодавством... зазначено, що цей метод може застосовуватися також у випадках, коли декларацію було подано, але під час документальної перевірки, що проводиться контролюючим органом, платник податків не підтверджує роз-

рахунки, наведені у декларації, наявними документами обліку у порядку, передбаченому законодавством. Рішення про сплату податкових зобов'язань приймається у судовому порядку за поданням керівника (його заступника) відповідного податкового органу. Одночасно у пп. 4.3.3 Закону №2181 чітко роз'яснено (зміни до Закону №2181, внесені Законом №1830-IV від 22.06.2004 р.), що методика визначення сум податкових зобов'язань за непрямими методами за-тверджується законом і є загальною для всіх платників податків. Даного закону досі немає. А пп. 1.20.8 Закону передбачає, що обов'язок доведення того, що ціна договору не відповідає рівню звичайної ціни у випадках, визначених цим Законом, покладається на податковий орган у порядку, встановленому законом. При проведенні перевірки платника податку податковий орган має право надати запит, а платник податку зобов'язаний обґрунтувати рівень договірних цін або послатися на норми абзацу першого пп. 1.20.1 цього пункту (якщо цим пунктом не встановлено інше, звичайною вважається ціна товарів (робіт, послуг), визначена сторонами договору) [4–5].

Таким чином, поява орієнтовного порядку застосування «звичайної ціни» спровокувало спірні моменти в частині:

- чи є практика застосування звичайних цін одним з не-прямих методів визначення податкових зобов'язань;
- підтвердження правомірності ДПА України визначати методику визначення суми податкових зобов'язань за не-прямими методами шляхом видання листів та донараховува-ти податкові зобов'язання на підставі таких листів;
- чіткого окреслення документів обліку, передбачених за-конодавством, що повинні підтверджувати рівень «звичай-них цін»;
- належного роз'яснення механізму визначення або спростування рівня звичайних цін працівником податкової служби;
- балансу між основоположною умовою ринкової еконо-міки – договірними відносинами та алгоритмом визначення звичайної ціни.

Наступним кроком став Наказ ДПА України від 31.12.2009 р. №756 «Про внесення змін до Наказу ДПА України від 11.09.2008 р. №584 та Методичних рекомендацій щодо оформлення матеріалів перевірок, затвердже-них цим наказом» (далі – Наказ). Наказ частково продублю-вав положення законопроекту №2234 «Про застосування звичайних цін при здійсненні податкового контролю», що був відхилений Верховною Радою України [3, 7].

Наказом було прописано позицію ДПА України щодо про-цедури нарахування податкових зобов'язань унаслідок виз-начення звичайних цін працівником податкової служби та наведено зразок форми Рішення за результатами кон-трольно-перевірочної роботи.

Серед основних спірних моментів наказу, що можуть спричинювати судові оскарження дій працівників податко-вої служби та визнання недійсними Рішення про визначен-

ня податкових зобов'язань із застосуванням звичайних цін, можна виокремити наступні:

1. Відсутність реєстрації наказу у Міністерстві юстиції Ук-раїни, а тому він не встановлює права і обов'язки платників податків.

2. Внесення змін до п. 1 наказу, що надають можливість працівнику органу ДПС додати до будь-якого пункту (під-пункту) акта перевірки таблиці (або змінити формат та-блиць), якщо такі зміни (доповнення), на його думку, забез-печать більший рівень доказовості встановлених порушень... та забезпечити їх підписання посадовими особами платни-ка. Одночасно у п. 3 Методичних рекомендацій щодо офор-млення матеріалів документальних перевірок суб'єктів гос-подарювання – юридичних осіб, а також їх філій, відділень та інших відокремлених підрозділів та документування виявле-них порушень (Додаток 7 до наказу ДПА України від 11.09.2008 №584, що аналогічно не зареєстрований у Мі-ністерстві юстиції України) та у пп. 2.3.4 Порядку оформлен-ня результатів невиїзних документальних, виїзних планових та позапланових перевірок з питань дотримання податко-вого, валютного та іншого законодавства, що затверджений наказом ДПА України від 10.08.2005 р. №327 (зареєстро-ваний у Міністерстві юстиції України 25.08.2005 р. за №925011205), сказано, що «не допускається відображен-ня в акті перевірки необґрунтованих даних, а також суб'єк-тивних припущень перевіряючими, які не мають підтвер-джених доказів, та різного роду висновків щодо дій посадо-вих осіб суб'єкта господарювання». Це надає право платни-ку податків відмовлятися від підписання будь-яких таблиць з розрахунком звичайних цін, що зроблений працівниками податкової служби зокрема.

3. Посилання у зразку форми Рішення про визначення податкових зобов'язань із застосуванням звичайних цін на п. 4.3 ст. 4 та ст. 17 Закону №2181. Оскільки, як було заз-начено вище, згідно з нормами п. 4.3 методика визначення суми податкових зобов'язань за непрямим методами має бути затверджено законом (в жодному разі не наказом, що не зареєстрований у Міністерстві юстиції України). Спірним є посилання на ст. 17 Закону №2181, оскільки відповідно їй штрафні санкції за порушення податкового законодавства накладаються на платника податків лише контролюючими органами і лише у розмірах, визначених цією статтею. Виня-ток становить випадок, передбачений п. 17.2 ст. 17 Закону №2181 щодо самостійного донарахування платником по-даткового зобов'язання до початку його перевірки його кон-тролюючим органом. Також існує взаємозалежність між ст. 17 та ст. 6 Закону №2181, оскільки згідно зі ст. 6 за ре-зультатами документальних перевірок суб'єктів господарю-вання контролюючим органом оформлюється та напра-вляється платнику податків податкове повідомлення (не рі-шення). Це надає платнику податків обґрунтовані підстави оскаржувати рішення про визначення податкових зо-бов'язань із застосуванням звичайних цін.

4. Відсутність у працівників податкової служби належно обґрунтованих підстав на звернення до суду для підтвердження визначення податкових зобов'язань за непрямим методами. Так, у наказі зазначено, що матеріали про нарахування податкових зобов'язань із застосуванням звичайних цін... передаються юридичному підрозділу для підготовки позовної заяви до суду на підставі п. 11 ст. 10 Закону України «Про державну податкову службу України» від 04.12.90 р. №509–XII. Проте норма п. 11 ст. 10 цього Закону передбачає, що податківці подають до судів позови до підприємств, установ, організацій та громадян про визнання угод недійсними і стягнення в доход держави коштів, одержаних ними за такими угодами, а в інших випадках – коштів, одержаних без установлених законом підстав, а також про стягнення заборгованості перед бюджетом і державними цільовими фондами за рахунок їх майна.

5. Відсутність жодної відповідальності у платника податків за ігнорування листа-пропозиції щодо самостійної сплати розрахованих працівником податкової служби податкових зобов'язань із застосуванням звичайних цін, надсилання якого вимагає наказ.

Висновки

Таким чином, прийняття наказу не нівелювало проблему процедури нарахування податкових зобов'язань із застосуванням звичайних цін працівниками податкової служби та її судового оскарження платниками податків, що підтвердив аналіз ухвал Вищого адміністративного суду України [3].

Одночасно згідно зі ст. 13 Указу Президента України від 23.07.98 р. №817/98 «Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності» індикативні або звичайні ціни на товари (роботи, послуги) для застосування їх у податкових або митних цілях установлюються на підставі статистичної оцінки рівня цін реалізації таких товарів (робіт, послуг) на внутрішньому ринку України, яка проводиться уповноваженим державним органом у визначеному ним порядку. Індикативні або звичайні ціни не можуть встановлюватися органами виконавчої влади, які використовують їх для нарахування та стягнення податків і зборів (обов'язкових платежів) та неподаткових платежів, крім випадків відсутності статистичних даних про рівень цін на окремі види товарів (робіт, послуг). Також пп. 1.20.2 Закону забороняє механічне порівняння змісту операції з метою підтвердження невідповідності рівню звичайних цін, оскільки вимагає врахування таких умов договорів, як кількість (обсяг) товарів (наприклад, обсяг товарної партії), строки виконання зобов'язань, умови платежів, звичайних для такої операції, а також інші об'єктивні умови, що можуть вплинути на ціну... маркетингову політику підприємства тощо. А п. 4.4 ст. 4 Закону №2181 визначає, що у разі якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або коли норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та

обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу, рішення приймається на користь платника податків [4].

З одного боку, механізм застосування звичайних цін покликаний мінімізувати «ризикові операції» та протидіяти незаконному завищенню валових витрат або заниженню валових доходів. У міжнародній практиці адекватне ціноутворення закріплено в законодавстві багатьох країн, у міжнародних договорах, а також у рекомендаціях міжнародних організацій та базується на принципі встановлення справедливої ринкової ціни – *arm's length standart*. У Канаді, наприклад, існує так званий Акт змагання (*Competition act*) – це державний закон, що стосується ділової поведінки в країні з метою для запобігання антиконкурентним методам на ринку та безпідставному зниженню ціни, причому незалежно від розміру підприємства [12].

Тому спроби більш чіткого окреслення алгоритму визначення звичайних цін у складі загального процесу вдосконалення вітчизняної системи оподаткування є позитивним моментом. З іншого боку, не виважені ініціативи з боку державних органів і відповідно як наслідок законодавча плутанина нівелюють позитивні тенденції від таких нововведень. Більш детальний опис методів визначення та порядку застосування звичайної ціни (пп. 14.1.23 ст. 14 Р. I) та механізм використання непрямих методів під час здійснення податкового контролю (ст. 56 Р. II) містить у собі Податковий кодекс України.

Отже, сьогодні відсутність чіткого законодавчого регламентування алгоритму визначення звичайних цін та деяка неузгодженість нормативно-правової бази з цього питання пояснює практику розгляду у судовому порядку справ даної категорії не на користь органів податкової служби України. На нашу думку, активна фіскальна позиція контролюючих органів в умовах дефіциту державного бюджету за умов недосконалої нормативно-правової бази і відсутності конкретики з цього питання продовжуватиме практику розгляду у судовому порядку справ даної категорії не на користь органів податкової служби України. Вважаємо, що запровадження чіткого законодавчого регламентування алгоритму застосування звичайної ціни на практиці, з урахуванням передового світового досвіду, і зокрема у Податковому кодексі, є настільки актуальним завданням, що на нього чекають як податківці, так і платники податків.

Література

1. Акіменко О. Звичайні ціни: де і коли їх застосовують // Все про бухгалтерський облік. – 2007. – №32. – С. 6–9.
2. Забута І. Звичайні ціни: захищаємось непрямыми методами // Адвокат Бухгалтера. – Вересень 2008. – №25 (199). – С. 19.
3. Заграва М., Клунько О. Коментар до Наказу ДПА України від 31.12.2009 р. №756 «Про внесення змін до Наказу ДПА України від 11.09.2008 р. №584 та Методичних рекомендацій щодо оформлення матеріалів перевірок, затверджених цим наказом» // Бухгалтерія. – 2010. – №8 (891). – 22 лютого. – С. 19–21.

4. Закон України від 21.12.2000 р. №2181-III «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» // sta.gov.ua
5. Закон України від 28.12.94 №334/94-ВР «Про оподаткування прибутку підприємств» // sta.gov.ua
6. Марков А. Вечные ценности // Бизнес. – 2009. – №40 (871). – 5 жовтня. – С. 36–37.
7. Наказ ДПА України від 31.12.2009 р. №756 «Про внесення змін до Наказу ДПА України від 11.09.2008 р. №584 та Методичних рекомендацій щодо оформлення матеріалів перевірок, затверджених цим наказом» // sta.gov.ua
8. Прокопенко В. Звичайні ціни: як податківці донараховують податкові зобов'язання // Все про бухгалтерський облік. – 2009. – №102. – С. 8–10.
9. Саливон С. Ввести обычай // Бизнес. – 2009. – №41 (872). – 12 жовтня. – С. 29–31.

10. Смірнова О.М. До питання вдосконалення оподаткування прибутку підприємств: звичайні ціни // Проблеми розбудови митної системи в інтересах економічної безпеки України: зб. матер. науково-практичного семінару, 26–28 листопада 2009. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 150–152.
11. Соломенко Д. Очевидне й неймовірне звичайних цін: механізм розрахунку // Все про бухгалтерський облік. – 2007. – №32. – С. 10–17.
12. Ordinary Price Claims. Subsections 74.01(2) and 74.01(3) of the Competition Act // Competition Bureau Canada. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.competitionbureau.gc.ca/eic/site/cb-bc.nsf/eng/O1227.html>
13. What Price for an Extra-ordinary Commodity? // Oxford Journals. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://alcalc.oxfordjournals.org/content/45/5/401.extract>

Н.Є. ДОВБУШ,
здобувач, Національний університет ДПС України

Сутність бюджетування на підприємствах малого і середнього бізнесу

У статті розглядається сутність процесу бюджетування на підприємствах малого і середнього бізнесу, його необхідність. Окреслено основні фактори, які обмежують використання фінансового планування на даних підприємствах. Запропоновано власне визначення поняття бюджетування, його завдань та цілей.

В статье рассматривается сущность процесса бюджетирования на предприятиях малого и среднего бизнеса, его необходимость. Определены основные факторы, ограничивающие использование финансового планирования на данных предприятиях. Предложено собственное определение понятия бюджетирования, его задач и целей.

Essence of the budgeting for small and medium businesses and its necessity are discussed in the article. The main factors that limit the use of financial planning at these enterprises were certain. Own definition of budgeting, its goals and objectives was suggested.

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання успішним вважається підприємство, що одержує стійкі прибутки від своєї діяльності, достатні для реалізації поставлених завдань та досягнення стратегічних цілей розвитку. Це завдання може бути реалізоване на стабільній основі через систему внутрішньогосподарського планування. З розвитком ринкових відносин і зростанням конкуренції на внутрішніх та міжнародних ринках малі та середні підприємства

України змушені шукати більш ефективні методи управління фінансово-господарською діяльністю, одним з яких є бюджетування.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. В економічній літературі досить часто зустрічаються праці, в яких наголошується на необхідності бюджетування на підприємстві, його ролі в ринкових умовах господарювання, визначено основні завдання і цілі. Вагомий внесок у розроблення теоретичних та прикладних засад бюджетування на підприємстві зробили такі російські та українські вчені. В своїй праці «Внутрифирменное бюджетирование» В.Е. Хруцкий, Т.В. Сизова та В.В. Гамаюнов розглядають питання організації системи бюджетування на підприємстві [5]. М.Д. Білик з'ясувала та узагальнила основні проблеми, що перешкоджають впровадженню та ефективному застосуванню даної системи управління фінансами [1]. Серед західних економістів, які розглядали у своїх працях питання бюджетування підприємств, можна назвати наступних. Джай К. Шим та Джойл Г. Сігел у своїй праці «Основа бюджетирования и больше. Справочник по составлению бюджетов» дають практичні поради щодо складання бюджетів, фінансового моделювання та прогнозування роботи підприємства [2].

Однак проблемам бюджетування підприємств малого та середнього бізнесу приділено недостатньо уваги.

Метою статті є дослідження сутності бюджетування на підприємствах малого та середнього бізнесу, визначення